

Київський міжнародний університет

О.А. Богашов

Конституційно-правовий статус органів управління виборчим процесом в Україні

**Богашов Олексій
Анатолійович**

кандидат юридичних наук, доцент.
Наукова спеціалізація 12.00.02 –
конституційне право; муніципальне
право. До сфери наукових інтересів
належить виборче право.

Науково-педагогічна кар'єра
розпочата в 2006 році у
Кіровоградському юридичному
інституті ХНУВС. З 2011 року –
заступник директора Юридичного
інституту Київського міжнародного
університету.

Контактна адреса:
bogashovOA@mail.ru

Монографія

Київ 2013

Київський міжнародний університет

О.А. Богашов

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ОРГАНІВ
УПРАВЛІННЯ ВИБОРЧИМ ПРОЦЕСОМ В УКРАЇНІ

Монографія

Київ-2013

УДК 342.846.4
ББК 67.9(4УКР)300я73

*Рекомендовано Вченою радою
Київського міжнародного університету
Протокол № 9 від «01» червня 2012 року*

Рецензенти: – Ю.Г. Барабаш, доктор юридичних наук, доцент,
член-кор. НАПрН України, проректора з
навчальної роботи Національного університету
“Юридична академія України ім. Ярослава
Мудрого” член-кор. НАПрН України

– В.О. Серьогін, доктор юридичних наук, доцент,
начальник кафедри державно-правових
дисциплін ХНУВС

Богашов О.А.

Конституційно-правовий статус органів
управління виборчим процесом в Україні: монографія. –
К., 2013. – 272 с.

Монографічне дослідження присвячене глибокому методологічному вивченню правової природи, форм, моделей органів управління виборчим процесом в Україні та зарубіжних країн. Особлива увага приділена виявленню закономірностей конституційно-правового розвитку цих органів та особливостям їх функціонування в Україні. Дослідження демонструє глибину політико-правового призначення цих органів, представлених в Україні у формі виборчих комісій.

ББК 67.9(4УКР)300я73
© Богашов О.А., 2013

З М І С Т

Передмова	4

РОЗДІЛ 1. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ ОРГАНІВ УПРАВЛІННЯ (АДМІНІСТРУВАННЯ) ВИБОРЧИМ ПРОЦЕСОМ	7
§ 1.1. Поняття, правова природа та форми органів управління (адміністрування) виборчим процесом	7
§ 1.2. Поняття, ознаки та правова природа виборчих комісій в Україні	24
§ 1.3. Принципи функціонування виборчих органів в Україні	49
§ 1.4. Система, структура та порядок формування виборчих комісій в Україні	63
§ 1.5. Правовий статус членів виборчих комісій в Україні	96
§ 1.6. Функції та компетенція виборчих комісій в Україні	132
Висновки до розділу 1	162

РОЗДІЛ 2. ВЗАЄМОДІЯ СИСТЕМИ ВИБОРЧИХ КОМІСІЙ І ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ	165
§ 2.1. Характеристика правовідносин виборчих комісій і вищих органів державної влади	165
§ 2.2. Взаємодія виборчих комісій із центральними та місцевими органами виконавчої влади	188
§ 2.3. Взаємодія виборчих комісій і судових органів	208
§ 2.4. Взаємодія виборчих комісій і правоохоронних органів	218
§ 2.5. Взаємодія виборчих комісій і органів місцевого самоврядування	226
Висновки до розділу 2	237

ВИСНОВКИ	240

АДРЕСИ ІНТЕРНЕТ ВЕБ-САЙТІВ ВИЩИХ ВИБОРЧИХ ОРГАНІВ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН	247

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	250

Передмова

Спільною тенденцією для багатьох країн сучасного світу є розвиток системи народовладдя в демократичних і ліберально-правових площинах. Існуючі форми здійснення влади народом знаходяться у стані динамічного розвитку. Класичні форми народовладдя перетворилися з матеріальних інститутів на складні процесуальні механізми. Їх функціонування пов'язується з необхідністю жорсткого дотримання суспільного призначення. Такі механізми постійно наповнюються якісно новими елементами, що мають забезпечити підвищення їх ефективності та унеможливити перетворення процесів народовладдя на ширму для недемократичних політичних режимів.

Практика конституційного функціонування різних країн стала неможливою без використання інституту виборів як основного способу формування вищих органів публічної влади в державі. Вибори у світовій конституційній доктрині стали вагомою політико-юридичною гарантією стабільності демократичного розвитку. Значна увага приділяється не лише матеріально-правовому закріпленню цього різновиду процесу народовладдя. Проведення виборів у різних країнах світу продемонструвало гостру потребу наділення належного значення саме процесуальному боку цього явища. Стало цілком очевидним, що надважливим питанням для виборчого процесу є питання про суб'єкт організації та проведення виборів, а відтак – про його місце в механізмі публічної влади та його правовий статус.

Органи управління виборчим процесом стали звичайним явищем для країн, що практикують проведення регулярних виборів. Розвиток виборчої системи та територіальної організації виборів містяться в тісному зв'язку з їх функціонуванням цих органів. Конституційна практика зарубіжних країн як правова новела включає до складу державного механізму органи з такою досить специфічною компетенцією.

Україна, перебуваючи на конституційному роздоріжжі, потребує глибокого та цілісного осмислення національних особливостей у правовій, політичній, соціальній і культурній сфері. Організація виборів є складним процесом демонстрації рівня правової свідомості, політичної зрілості, політико-правової культури, громадянської правосвідомості, зрілості суспільних інституцій і відповідальності влади.

У світовій виборчій практиці відсутня єдина формула управління виборчим процесом. Кожна країна обирає власну модель таких органів управління виборами залежно від особливостей конституційної

системи органів публічної влади й політичного режиму і окремих реалій суспільно-політичної структуризації суспільства. Перед Україною постає складне та відповідальне завдання сформувати власну неповторну й ефективну систему органів управління виборчим процесом, яка зможе забезпечити високий рівень реальності політичної свободи, достовірності підсумків проведених виборів, дотримання прав людини і громадянина і, врешті-решт, легітимності виборних органів публічної влади.

Представлене правове дослідження відображає авторську концепцію української системи органів управління виборчим процесом. В основу дослідження було покладено аналіз національного законодавства України в статичній й динамічній практиці організації та проведення виборів, фундаментальні дослідження в правовій й політичній площині. З метою отримання достовірних наукових результатів якісною вимогою дослідження стало опрацювання конституційного законодавства різних країн світу. Емпіричною базою в монографії є виборча практика України та зарубіжних країн. У дослідженні опрацьовано виборче законодавство та практика його правозастосування 30 державами світу, серед яких Азербайджан, Албанія, Білорусія, Бразилія, Великобританія, Вірменія, Грузія, Естонія, Іспанія, Казахстан, Киргизія, Кіпр, Латвія, Ліберія, Мексика, Молдова, Російська Федерація, Пакистан, Польща, Румунія, Сполучені Штати Америки, Тайвань, Туркменистан, Узбекистан, Уругвай, Федеративна Республіка Німеччина, Чехія, Чилі, Швеція, Японія та ін. Прагнучи отримати практично виважені висновки, узагальнення й рекомендації, окрема увага була приділена вивченню особливостей організації та проведення виборів у різних країнах, виборча система яких перебуває на етапі формування, має традиційні форми або ж виступає візерюнками системами підвищеної стабільності. Змістовному аналізу було піддано правозастосовчі та статистичні данні 5 (п'ятьох) виборчих процесів різних країн світу.

Усвідомлюючи складність поставленого наукового завдання в роботі брала до уваги специфіка обраних суспільних відносин, що розглядаються. Виборчі правовідносини мають крайній ступінь політизованості. У зв'язку з цим в Україні вони призвели до правової нестабільності окремих інститутів. Одним з них і є система виборчих комісій, що має забезпечити однакове застосування виборчого законодавства. Велика відповідальність, що покладається на систему органів, яка в національному варіанті є непрофесійною колегіальною інстанцією політичного представництва, посилюється гострою політичною конкуренцією, що негативно впливає на неупередженість та об'єктивність цих органів.

Органи управління виборчим процесом є невід'ємним складником системи органів публічної влади в сучасній державі. Тому для з'ясування правової природи виборчих комісій в Україні необхідним було встановлення системних зв'язків цих органів з іншими інститутами державної та муніципальної влади. Взаємодія з ними в процесі організації та проведення виборів має важливий характер, зважаючи на існування значної організаційно-правової залежності виборчих органів.

Враховуючи все викладене вище, робота була побудована двома окремими розділами, у яких представлена авторська концепція оптимальної системи суб'єктного управління виборчим процесом. У процесі формування основних позицій використовувалися самостійні авторські розробки та пропозиції, запозичення із законодавства зарубіжних країн, удосконалені пропозиції вчених-дослідників. На основі цього й були сформовані представлені нижче результати конституційно-правового дослідження статусу органів управління виборчим процесом в Україні.

**АДРЕСИ ІНТЕРНЕТ ВЕБ-САЙТІВ ВИЩИХ ВИБОРЧИХ
ОРГАНІВ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН**

№ з/п	Країна	Назва органу	Адреса веб-сайту
1.	Австралія	Виборча комісія Австралії	www.aec.gov.au
2.	Азербайджан	Центральна виборча комісія	www.cec.gov.az
3.	Албанія	Центральна виборча комісія	www.cec.org.al
4.	Ангола	Національна виборча комісія	www.cne.ao
5.	Білорусія	Центральна комісія Республіки Білорусії з виборів і проведення республіканських референдумів	www.rec.gov.by
6.	Боснія і Герцоговина	Центральна виборча комісія	www.izbori.ba
7.	Бразилія	Вищий виборчий суд	www.tse.jus.br
8.	Буркіна-Фасо	Незалежна виборча комісія	www.ceni.bf
9.	Великобританія	Виборча комісія	www.electoralcommission.org.uk
10.	Вірменія	Центральна виборча комісія	www.elections.am/Default.aspx
11.	Гаїті	Виборча комісія	www.cep-ht.org
12.	Гана	Виборча комісія	www.ec.gov.gh
13.	Гаяна	Виборча комісія	www.gecom.org.gy
14.	Грузія	Центральна виборча комісія	www.cec.gov.ge
15.	Еквадор	Національна виборча комісія	www.cne.gov.ec
16.	Естонія	Національний виборчий комітет	www.vvk.ee
17.	Замбія	Виборча комісія	www.elections.org.zm
18.	Індія	Виборча комісія Індії	www.eci.nic.in

19.	Індонезія	Національна виборча комісія	www.kpu.go.id
20.	Казахстан	Центральна виборча комісія Республіки Казахстан	www.election.kz
21.	Киргизія	Центральна комісія з виборів та проведення референдумів Киргизької Республіки	www.shailoo.gov.kg
22.	Колумбія	Національна виборча комісія	www.registraduria.gov.co
23.	Косово	Центральна виборча комісія	www.kqz-ks.org
24.	Коста Ріка	Вищий виборчий трибунал	www.tse.go.cr
25.	Латвія	Центральна виборча комісія	www.web.cvk.lv
26.	Литва	Центральна виборча комісія	www.vrk.lt
27.	Ліберія	Національна виборча комісія	www.necliberia.org
28.	Мальта	Виборча комісія Мальти	www.electoral.gov.mt
29.	Молдова	Центральна виборча комісія Республіки Молдова	www.cec.md
30.	Нідерланди	Виборча рада	www.kiesraad.nl
31.	Палестина	Центральна виборча комісія – Палестина	www.elections.ps
32.	Панама	Виборчий трибунал	www.tribunal-electoral.gob.pa/home.asp
33.	Польща	Національна виборча комісія	www.pkw.gov.pl
34.	Росія	Центральна виборча комісія Російської Федерації	www.cikrf.ru
35.	Румунія	Центральне виборче бюро	www.roaep.ro

36.	Сербія	Виборча комісія Республіки	www.rik.parlament.sr.gov.yu
37.	Сербія та Чорногорія	Державна виборча комісія	www.rik.co.me
38.	Словенія	Державна виборча комісія	www.dvk.gov.si
39.	Сполучені Штати Америки	Федеральна виборча комісія	www.fec.gov
40.	Тайвань	Центральна виборча комісія	www.cec.gov.tw
41.	Туреччина	Вища виборча рада	www.ysk.gov.tr
42.	Уганда	Виборча комісія	www.ec.or.ug
43.	Угорщина	Національна виборча комісія	www.valasztas.hu
44.	Узбекистан	Центральна виборча комісія Республіки Узбекистан	www.elections.uz
45.	Україна	Центральна виборча комісія	www.cvk.gov.ua
46.	Філіппіни	Виборча комісія	www.comelec.gov.ph
47.	Хорватія	Державна виборча комісія	www.izbori.hr
48.	Чехія	Національний виборчий комітет	www.valasztas.hu
49.	Ямайка	Виборча служба	www.eoj.com.jm

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Act C of 1997 on Electoral Procedure of Slovakia [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Національного виборчого комітету Чехії. – Режим доступу: <www.valasztas.hu>.
2. Constitution of the Federative Republic of Brazil. Constitutional text of October 5, 1988, with the alterations introduced by the Constitutional Amendments No. 1/92 through 18/98 and by the Revision Constitutional Amendments No. 1/94 through 6/94. Translated and revised by Istvan Vajda, Patrícia de Queiroz Carvalho Zimbres, Vanira Tavares de Souza. – 1998 rev. ed. – Brasília : Senado Federal, Subsecretaria de Edições Técnicas, 1998.
3. Election Code of the Republic of Azerbaijan 20 June 2003 № 490-ІІQ [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Міжнародної фундації виборчих систем у азербайджані. – Режим доступу: <www.ifesaze.org/domains/ifes/assets/file/election_code_final_eng.pdf>.
4. Election System in Japan. Local Governance (Policy Making and Civil Society) F.Y.2007 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <www.freechoice.jp/electionsystem.pdf>.
5. Electoral Commission [Електронний ресурс] // Офіційний веб сайт Британської енциклопедії. – Режим доступу: <www.britannica.com/EBchecked/topic/182343/Electoral-Commission>.
6. Federal Electoral Law (Bundewahlgesetz, BGW) Enacted on 7 May 1956 (Federal Law Gazette I, p. 383) in the version promulgated on 23 July 1993 (Federal Gazette II p. 1288, 1594) most recently amended by the law of 15 November 1996 (Federal Gazette I p. 1712) [Електронний ресурс] // Режим доступу: <www.iuscomp.org/gla/statutes/BWG.htm>.
7. Law Republic of Romania on the election of the President of Romania Law no. 370/2004 [Електронний ресурс] // Official Gazette of Romania, Part I, no. 887 of 29 September 2004.
8. Lopez-Pintor, Rafael, Electoral Management Bodies as Institutions of Governance. New York: UNDP, 2000 [Електронний ресурс] / Lopez-Pintor, Rafael // Режим доступу: <www.undp.org/governance/docs/Elections-Pub-EMBbook.pdf>.
9. O Državnom izbornom povjerenstvu Republike Hrvatske, 31. ožujka 2006 godine [Електронний ресурс] // Офіційний веб сай парламенту Хорватії. – Режим доступу: <www.sabor.hr/fgs.axd?id=10310>.

10. Riigikogu election act on 12.06.2002 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Національного виборчого комітету Естонії. – Режим доступу: <www.vvk.ee>.
11. The electoral code of the republic of Albania No. 9087 dated 19 June 2003 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Організації Об'єднаних Націй. – Режим доступу: <www.unpan.org>.
12. The FEC and the Federal Campaign Finance Law [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Федеральної виборчої комісії Сполучених Штатів Америки. – Режим доступу: <www.fec.gov/law/feca/feca.pdf>.
13. The first 10 years [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Федеральної виборчої комісії США. – Режим доступу: <www.fec.gov/pdf/firsttenyearsreport.pdf>.
14. The Public Officials Election and Recall Law of Taiwan [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Центральної виборчої комісії Тайваню. – Режим доступу: <www.en.cec.gov.tw>.
15. Thirty Year Report. – The Federal election commission [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Федеральної виборчої комісії Сполучених Штатів Америки. – Режим доступу: <www.fec.gov/info/publications/30year.pdf>.
16. Twenty Year Report. – The Federal election commission [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Федеральної виборчої комісії Сполучених Штатів Америки. – Режим доступу: <www.fec.gov/pdf/20year.pdf>.
17. USTAWA z dnia 27 września 1990 r. o wyborze Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Національної виборчої комісії Польщі. – Режим доступу: <www.pkw.gov.pl>.
18. Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. - Kodeks wyborczy (wraz z przepisami wprowadzającymi tę ustawę) [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Національної виборчої комісії Польщі. – Режим доступу: <www.pkw.gov.pl>.
19. Авдєєнкова М., Дмитриев Ю. Принципы избирательного права // Право и жизнь. – 2000. – № 28. – С. 84–99.
20. Авдєєнкова М.П. Конституционное право в Российской Федерации: Курс лекций: В 9 тт. Т. 1. Основы теории конституционного права / М. П. Авдєєнкова Ю.А. Дмитриев. – М. : Весь Мир, 2005. – 384 с.
21. Автономов А. С. Избирательная власть / Алексей Станиславович Автономов. – М. : Права человека, 2002. – 88 с.
22. Аналітичні дані щодо складу окружних виборчих комісій. Вибори Президента України 17 січня 2010 року [Електронний

- ресурс] // Офіційний веб-сайт Центральної виборчої комісії. – Режим доступу: <www.cvk.gov.ua>.
23. Астафичев П. А. Принципы народного представительства в механизме функционирования избирательной системы (часть 2) / П. А. Астафичев // Представительная власть – XXI век: законодательство, комментарии, проблемы. – 2005. – № 6 (66). – С. 3–7.
 24. Баглай М. В. Конституционное право Российской Федерации: [учебник] / М. В. Баглай. – [2-е изд.]. – М. : Норма-Инфра-М, 1999. – 164 с.
 25. Баглай М. В., Туманов В. А. Малая энциклопедия конституционного права. – М., 1998, – 519 с.
 26. Баймуратов М.О. Формування парламенту України: до пошуку оптимальної виборчої системи / М. О. Баймуратов, І. Д. Сліденко // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 44. – К.: І-нт держави і праваїм. В.К. Корещького НАН України, 2009. – С. 167–173.
 27. Бачинський Я. Навчання членів виборчих комісій: практичний досвід / Я. Бачинський // Вісник Центральної виборчої комісії. – 2006. – № 3 (5). – С. 38–43.
 28. Бесчастний В. М. Вибори в Україні: організація та особливості діяльності міліції у забезпеченні законності під час виборчого процесу 2006 року: практичні рекомендації / В. М. Бесчастний, І. Л. Олійник. – Донецьк : ДЮІ ЛДУВС, 2006. – 72 с.
 29. Богашева Н. В., Ключковский Ю. Б., Колісецька Л. В. Еволюція виборчого законодавства України (1989-2006 роки) – К.: ПЦ “Фоліант”, 2006. – 145 с.
 30. Бровченко В. Н. Органы внутренних дел и избирательные комиссии – формы взаимодействия / В.Н. Бровченко, А.А. Ерыгин // Журнал о выборах. – 2006. – №. 5. – С. 30–34.
 31. Бузин А. Ю. Будут ли избирательные комиссии, сформированные по новому закону, более независимыми? [Електронний ресурс] / А. Ю. Бузин // Офіційний веб-сайт Міжрегіональної громадської організації сприяння реалізації виборчих прав у Російській Федерації. – Режим доступу : <www.votas.ru/ТІК02.html>.
 32. Бузин А. Ю. Избирательные комиссии как декорации выборов / А. Ю. Бузин // Политические технологии. – 2007. – № 1 (7). – С. 2–11.
 33. Бузин А. Ю. К вопросу о формировании избирательных комиссий субъектов Федерации [Електронний ресурс] / А.Ю. Бузин // Офіційний веб-сайт Міжрегіональної громадської

- організації сприяння реалізації виборчих прав у Російській Федерації. – Режим доступу : <www.votas.ru/formIKSF.html>.
34. Бузин А. Ю. Проблемы правового статуса избирательных комиссий в Российской Федерации: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. / Бузин Андрей Юрьевич. – М., 2005. – 166 с.
 35. Бузин А. Ю. Состав участковых избирательных комиссий как зеркало российских выборов / А. Ю. Бузин // Конституционное и муниципальное право. – 2006. – № 12. – С. 9–12.
 36. Бульба О. Європейська інтеграція України та питання реалізації принципу поділу влади / О. Бульба // Право України. – 2004. – № 12. – С. 8–11.
 37. Бурда С. Роль правоохоронних органів у забезпеченні адміністративно-правового захисту суб'єктів виборчого процесу / С. Бурда // Вибори та демократія. – 2008. – № 4(18). – С. 23–28.
 38. Буроменський М. В. Судове вирішення виборчих спорів в Україні (за результатами виборів 2002 р.) / [Буроменський М. В., Веніславський Ф. В., Колісник В. П., Сердюк О. В.]. – Харків : Екограф, 2003. – 76 с.
 39. Василенков П. Т. Органы Советского государства и их система на современном этапе / Пётр Тарасович Василенков. – М. : МГУ, 1967. – 302 с.
 40. Васильев В. И. Комментарий к Федеральному закону о выборах депутатов Государственной Думы / В. И. Васильев, А. Е. Постников. – Ин-т законодательства и сравнит. правоведения при Правительстве Российской Федерации. – М. : БЕК, 1995. – С. 36–37.
 41. Вдовин Д. Н. Основные функции суда в избирательном процессе в Российской Федерации [Электронный ресурс] / Д.Н. Вдовин // Вестник Центральной избирательной комиссии Российской Федерации. – 2006. – № 6. – Режим доступу : <www.cikrf.ru>.
 42. Вдовин Д. Н. Функции суда в избирательном процессе в Российской Федерации: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.02. “Конституционное и муниципальное право” / Вдовин Дмитрий Николаевич. – Москва, 2008. – 21 с.
 43. Веденеев Ю. А. Избирательная власть: исторический контекст, политико-правовая сущность и механизм осуществления / Ю. А. Веденеев // Бюллетень Центральной избирательной комиссии Российской Федерации. – 1995. – № 2(28). – С. 39–49.

44. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2005. – 1728 с.
45. Вибори в Європейському Союзі / [Безпятчук Ж., Євгенєва А., Ковриженко Д., Чабаненко О., Шаповалові К.]; за ред. Ковриженка Д. С. – Лабораторія законодавчих ініціатив. – К. : ФАДА-ЛТД, 2006. – 156 с.
46. Вибори і референдуми в Україні: законодавче забезпечення, проблеми реалізації та шляхи вдосконалення: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 13–15 листопада 2002 р. – К. : Нора-друк, 2003. – 504 с.
47. Вибори Президента України – 2004: проблеми теорії та практики: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції, 9–10 червня 2005 року. – К. : Атіка, 2005. – 640 с.
48. Виборче законодавство і політична реформа в контексті європейської інтеграції України: матеріали міжнародної конференції, 12 вересня 2003 року. – К. : Нора-друк, 2003. – 59 с.
49. Виборче право України : [навч. посіб.] / [Воротіна Н. В., Гаєва Н. П., Ісаєва Н. К. та ін.] / [за ред. В. Ф. Погорілко, М. І. Ставнійчук]. – К. : Парламентське вид-во, 2003. – 383 с.
50. Виборчий кодекс України: проект від 14 квітня 2009 р. № 4234-1 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України – Режим доступу : <www.rada.gov.ua>.
51. Виборчий кодекс України: проект від 23 березня 2010 № 4234-1 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <www.rada.gov.ua>.
52. Висновок Венеціанської Комісії та ОБСЄ/БДПІЛ щодо Закону України “Про вибори народних депутатів України” № 338/2005 від 2 березня 2006 року // Вісник Центральної виборчої комісії. – 2006. – № 3(5). – С. 84–97.
53. Висновок Конституційного Суду України від 18 листопада 2010 року № 3-в/2010 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Конституційного Суду України. – Режим доступу : <www.ccu.gov.ua>.
54. Висновок щодо законодавчого забезпечення дострокових виборів в Україні ухвалений Венеціанською Комісією на 71 пленарній сесії (Венеція, 1-2 червня 2007 року) // Вибори та демократія. – 2007. – № 2 (12). – С. 92–95.
55. Волков В. Э. Избирательные комиссии муниципальных образований: современные проблемы правового статуса в контексте определения компетенции органов местного

- самоуправления / В. Э. Волков // Юридический аналитический журнал. – 2004. – № 2-3 (10-11). – С. 103–110.
56. Волкова Л. Д. Проблемы правового регулирования организации и деятельности избирательных комиссий по подготовке и проведению федеральных выборов в России [Электронный ресурс]: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. – М.: РГБ, 2003. – 167 с.
57. Гарчева Л. П. Конституционное право Украины. Учебное пособие / Л. П. Гарчева, А. Н. Ярмыш. – Симферополь: Доля, 2002. – 299 с.
58. Герасименко Т. В. Принципы выборов в органы государственной власти и местного самоуправления в Российской Федерации: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.02. “Конституционное и муниципальное право” / Т. В. Герасименко – Тюмень, 2003. – 23 с.
59. Герасименко Т. В. Принципы выборов в органы государственной власти и местного самоуправления в Российской Федерации. Автореферат дис. ... канд. юрид. наук. – Т., 2003. – 23 с.
60. Головистикова А. Н. Проблемы теории государства и права: [учебник] / А. Н. Головистикова, Ю. А. Дмитриев. – М.: Эксмо, 2005. – 832 с.
61. Грабильников А. В. Поняття конституційного права громадян України “брати участь в управлінні державними справами” / А. В. Грабильников // Часопис Київського університету права. – 2004. – №2. – С. 32–36.
62. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні: [підруч. для студ. вищ. навч. закл.] / [Бодрова І. І., Болдирев С. В., Величко В. О. та ін.]; за ред. С. Г. Серьогіної. – Х.: Право, 2005. – 256 с.
63. Дубовик С. Документування діяльності виборчих комісій / С. Дубовик // Вісник Центральної виборчої комісії. – 2006. – № 1 (3). – С. 24–25.
64. Еллинек Г. Общее учение о государстве / Георг Еллинек. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2004. – 752 с.
65. Європейський демократичний доробок у галузі виборчого права: Матеріали Венеціанської Комісії, Парламентської Асамблеї, Комітету Міністрів, Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи: пер. з англ. / за ред. Ю. Ключковського. – Вид. 2-е, випр. і доповн. – К., 2009. – 500 с.

66. Жакаева Л. С. О процедурах формирования избирательных органов Республики Казахстан / Л. С. Жакаева // Конституционное и муниципальное право. – 2005. – № 6. – С. 41–46.
67. Жук Н. А. Стримування і протидія в системі поділу влади в Україні (загальнотеоретичні проблеми): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 „Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень” / Н. А. Жук. – Харків, 2006. – 21 с.
68. Журавський В. С. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні: [підруч. для студ. вищ. навч. закл.] / Журавський В. С., Серьогін В. О., Ярмиш О. Н. – К. : Ін Юре, 2004. – 672 с.
69. Закон Республики Молдова Кодекс о выборах №1381-ХІІІ от 21.11.1997 года [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Парламенту Республіки Молдова. – Режим доступу : <www.parlament.md>.
70. Зарубежное избирательное право: [учеб. пособ.] / [Автономов А. С., Веденеев Ю. А., Дегтярева О. В. и др.] / науч. ред. В. В. Маклаков. – М. : Норма, 2003. – 288 с.
71. Захаров И. В. Проблемы законности в деятельности избирательных комиссий (на примере выборов депутатов Областной Думы Законодательного Собрания Свердловской области) / И. В. Захаров // Конституционное и муниципальное право. – 2005. – № 6. – С. 15–19.
72. Збірник виборчих законів країн Центральної та Східної Європи. – Міжнародна Фундація Виборчих Систем. – Вашингтон, 2002. – 536 с.
73. Избирательный кодекс города Москва от 6 июля 2005 г. № 38 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Московської міської думи. – Режим доступу : <www.duma.mos.ru>.
74. Избирательный кодекс Республики Беларусь от 11 февраля 2000 года № 370-3 с изменениями, внесенными в соответствии с законом от 4 июля 2000 года № 406-3 // Национальный реестр правовых актов Республики Беларусь. – 2000. – № 64. – С. 2–181.
75. Канівський О. С. Розвиток теорії розподілу влади / О. С. Канівський. – Севастополь : СевДТУ, 1999. – 48 с.
76. Качинська М. О. Адміністративно-правові засади діяльності міліції щодо виконання законодавства про вибори та референдуми: Автореферат дис. ... канд. юрид. наук. – Херсон., 2011. – 23 с.

77. Ким А. И. Советское избирательное право. Вопросы теории, избирательного законодательства и практика его применения / А. И. Ким – М. : Юрид. лит-ра, 1965. – 212 с.
78. Ключковский Ю.Б. Про гарантії виборчих прав громадян та демократичного характеру управління виборчим процесом [Електронний ресурс] / Ю. Б. Ключковский // Часопис „Парламент”. – 2003. – №3–4. – Режим доступу : <www.parlament.org.ua>.
79. Ключковский Ю.Б. Про гарантії виборчих прав громадян та демократичного характеру управління виборчим процесом [Електронний ресурс] / Ю. Б. Ключковский // Часопис „Парламент”. – 2003. – №3–4. – Режим доступу : <www.parlament.org.ua>.
80. Князев С. Д. Организационно-правовая основа совмещения выборов [Електронний ресурс] / С. Д. Князев // Академический юридический журнал. – 2003. – №1. – Режим доступу : <www.advocat.irk.ru>.
81. Князев С. Д. Правовой статус избирательных комиссий в Российской Федерации: перспективы развития / С. Д. Князев // Журнал российского права. – 1999. – № 10. – С. 36–45.
82. Князев С. Д. Система избирательных комиссий: нужна ли электоральная вертикаль? [Електронний ресурс] / С. Д. Князев // Академический юридический журнал. – 2002. – №1 (7). – Режим доступу : <www.advocat.irk.ru>.
83. Князев С. Д. Российское избирательное право: [учебник] / Сергей Дмитриевич Князев. – Владивосток : Дальневосточ. гос. ун-т, 2001. – 393 с.
84. Ковальчук О. Б. Выборчий процес в Україні: конституційно-правові аспекти: автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 – “Конституційне право”/ О. Б. Ковальчук. – Одеса, 2003. – 20 с.
85. Ковтунець В. В. Підготовка членів виборчих комісій з питань організації та проведення виборів / В. В. Ковтунець // Вісник Центральної виборчої комісії. – 2006. – № 1(3). – С. 25 – 26.
86. Кодекс адміністративного судочинства України № 2737-IV від 6 липня 2005 року // Відомості Верховної Ради. – 2005. – 35–36. – 37. – ст. 44.
87. Кодекс належної практики у виборчих справах ухвалений Венеціанською комісією на 52-й сесії (Венеція, 18-19 жовтня 2002 року) [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Венеціанської комісії Ради Європи. – Режим доступу : <[www.venice.coe.int/docs/2002/CDL-AD\(2002\)023rev-ukr.pdf](http://www.venice.coe.int/docs/2002/CDL-AD(2002)023rev-ukr.pdf)>.

88. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. № 8073-X (із змінами та доповненнями станом на 19 січня 2006 р.) // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1984. – додаток до № 51. – Ст. 1122.
89. Козлова Е. И. Конституционное право России: [учебник] / Е. И. Козлова, О.Е. Кутафин. – [2-е изд.]. – М. : Юристъ, 1999. – 520 с.
90. Козодой Л. М. Конституційно-правовий статус суб'єктів виборчого процесу в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук.: спец. 12.00.02. “Конституційне право” / Л. М. Козодой. – Київ, 2006. – 20 с.
91. Козюбра М. Виборчий процес, право, правосуддя / М. Козюбра // Вибори та демократія. – 2005. – № 2 (4). – С. 6–14.
92. Кокошкин Ф. Ф. Лекции по общему государственному праву / Федор Федорович Кокошкин. – М. : Зерцало, 2004. – 312 с.
93. Колодій А. М. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні: [підручник] / А. М. Колодій, А. Ю. Олійник. – [2-ге вид.]. – К. : Юрінком Інтер, 2007. – 504 с.
94. Колпаков Н. Разделение властей в современном Российском государстве / Н. Колпаков // Конституционное и муниципальное право. – 2001. – № 2. – С. 20–21.
95. Коментар Закону України “Про вибори народних депутатів України” / [за заг. ред. А. І. Мартинюка]. – К. : Юридична думка, 2006. – 704 с.
96. Конвенція про стандарти демократичних виборів, виборчих прав і свобод у державах-учасниках Співдружності Незалежних Держав від 7 жовтня 2002 року [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <www.rada.gov.ua>.
97. Конституции зарубежных государств. Американский континент / отв. ред. Багдасарян А. В. – Ереван: Мхитар Гош, 1998. – 392 с.
98. Конституционное право России: [учебник] / Е. И. Козлова, О. Е. Кутафин, 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Юристъ, 1998. – 520 с.
99. Конституційне право України: [підруч. для студ. вищ. навч. закл.] / [Городецький О. В., Корнієнко М. І., Кравець Є. Я. та ін.] / за ред. В. Ф. Погорілка. – К. : Наукова думка, 2003. – 732 с.
100. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
101. Корольова-Борсоді Н. В. Правове регулювання виборів депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.02

- “Конституційне право” / Н. В. Корольова-Борсоді. – Київ, 2005. – 19 с.
102. Котигоренко В. Проблемні питання кодифікації виборчого законодавства України / В. Котигоренко // Вісник Центральної виборчої комісії. – 2006. – № 4(6). – С. 50–53.
 103. Кравченко В.В. Закон України “Про вибори народних депутатів України” : [науково-практичний коментар] / В. В. Кравченко, М. О. Пухтинський. – К. : Ін Юре. – 1998. – 192 с.
 104. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131; 2004. – № 36. – Ст. 430.
 105. Криса Т. Виборча комісія як суб’єкт владних повноважень / Т. Криса // Вісник Львів. ун-ту. – 2010. – Вип. 51. – С. 143–148.
 106. Лазарев А. Принципи діяльності Центральної виборчої комісії в Україні / А. Лазарев // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2011. – № 88. – С. 118–122.
 107. Лазарев А. А. Конституційно- правовий статус Центральної виборчої комісії в Україні / А. А. Лазарев // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2010. – № 3. – С. 101–107.
 108. Лазарев А. А. Проблеми формування Центральної виборчої комісії в Україні / А. А. Лазарев // Право і суспільство. – 2010. – № 4. – С. 59–64.
 109. Лисенков С. Л. Закон “Про вибори народних депутатів України” / С. Л. Лисенков, О.Д. Тихомиров. – К. : Либідь, 1998. – 188 с.
 110. Луговий І. О. Адміністративна відповідальність за правопорушення, що посягають на здійснення народного волевиявлення та встановлений порядок його забезпечення: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Ігор Олександрович Луговий. – К., 2007. – С. 144–145.
 111. Луцький І. М. Справедливість як філософсько-правова засада українського державотворення. Автореферат дис. ...канд. юрид. наук – К., 2005. – 19 с.
 112. Лысенко В. И. Новая избирательная практика, право и реформа системы выборов в России: опыт и перспективы // Реформа избирательной системы в Италии и России : опыт и перспективы. – М., 1995, 115 с.
 113. Магера А. До Закону України “Про вибори народних депутатів України” були внесені не завжди позитивні та найкращі зміни / А. Магера // Часопис “Парламент”. – 2005. – № 2. – С. 17.

114. Максакова Р. Правовий статус та організація роботи членів дільничних виборчих комісій: проблеми реалізації законодавства і пропозиції щодо його вдосконалення / Р.Максакова, О. Яркіна // Вісник Центральної виборчої комісії. – 2009. – №2 – 3. – С. 58–62.
115. Максакова Р. М. Вибори до органів місцевого самоврядування: проблеми теорії та практики. Автореферат дис. ...канд. юрид. наук – К., 2003. – 15 с.
116. Максакова Р. М. Особливості організації та проведення місцевих виборів 2006 року в Україні // Вісник Центральної виборчої комісії. – 2006. – 2(4). – С. 86–91.
117. Малая энциклопедия конституционного права / [авт.-уклад. Баглай М. В.]. – М. : БЕК, 1998. – 519 с.
118. Марцеляк О. В. Вибори народних депутатів України: історія, теорія, практика: [навч. посіб.] / Олег Володимирович Марцеляк. – Харків : Прометей-прес, 2008. – 636 с.
119. Марцеляк О. В. Інститут омбудсмена: теорії і практика: [монографія] / Олег Володимирович Марцеляк – Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. – 450 с.
120. Марченко О. Виборчі комісії: проблеми створення та діяльності (досвід виборів 2006 року) / О. Марченко // Вісник Центральної виборчої комісії. – 2006. – № 3 (5). – С. 60–66.
121. Медіна Л. П. Кримінально-правова характеристика злочинів проти виборчих прав громадян України (ст. ст. 157, 158, 159 КК України): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 „Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право” / Л.П. Медіна. – Кив, 2004. – 27 с.
122. Мейлі М. Виборчі освітні програми для молоді Австралії / М. Мейлі, Б. МакКалох, А. Уолт // Вісник Центральної виборчої комісії. – 2006. – № 4 (6). – С. 87–91.
123. Мельник М. Проблеми організації підготовки та проведення парламентських і місцевих виборів 2006 року / М. Мельник // Вісник Центральної виборчої комісії. – 2006. – 3(5). – С. 24.
124. Мельник О. В. Організація роботи виборчих комісій: деякі проблеми законодавчого регулювання / О. В. Мельник // Юридична наука. – 2011. – № 1 (1). – С. 65–70.
125. Методичний посібник для членів дільничних виборчих комісій з виборів народних депутатів України та з виборів депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад ті сільських, селищних, міських голів 26 березні 2006 року / Редкол.: Я. В. Давидович (голова), М. І. Ставнійчук (заст. голови), М. І. Мельник та ін. – К. : Атіка, 2006. – 592 с.

126. Минникес И. В. Принципы избирательного права [Электронный ресурс] / И. В. Минникес // Академический юридический журнал. – 2000. – 1 (1). – Режим доступа: <www.advo.irk.ru>.
127. Миронов Н. М. Конституционно правовая институционализация системы избирательных комиссий в свете международных стандартов / Н. М. Миронов // Конституционное и муниципальное право. – 2006. – № 10. – С. 20.
128. Міненко О. Вибірчі комісії: проблеми формування та організації роботи / О. Міненко // Вісник Центральної виборчої комісії. – 2006. – № 4 (6). – С. 60–66.
129. Мозоль С. А. Запобігання злочинам проти виборчих прав громадян : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 „Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право” / С. А. Мозоль – Кив, 2008. – 23 с.
130. Мурашин О. Г. Акти прямого народовладдя у правовій системі: дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.01 / Мурашин Олександр Григорович. – Київ, 2001. – 420 с.
131. Невзоров І.Л. Принцип законності в правозастосувальній діяльності: автореферат дис. ... канд. юрид. наук. – Х., 2003. – 19 с.
132. О выборах в Республике Казахстан: конституционный закон Республики Казахстан от 28 сентября 1995 г. // Ведомости верховного совета Республики Казахстан. – 1995. – №17 – 18. – Ст. 114; Ведомости парламента РК. – 1997. – № 12. – Ст. 192; 1998. – № 7–8. – Ст. 71; 1999. – № 10. – Ст. 340; № 15. – Ст.593; 2004. – № 7. – Ст. 45.
133. О выборах депутатов Государственной Думы Федерального Собрания Российской Федерации: закон Российской Федерации от 18 мая 2005 г. № 51-ФЗ с изменениями от 12, 25 июля, 30 декабря 2006 г., 26 апреля, 21, 24 июля 2007 г. [Электронный ресурс] // Информационно–правовой портал. – Режим доступа: <www.ukon.su/laws/zakon/5713.html>.
134. О деятельности избирательных комиссий Архангельской, Воронежской и Курганской областей по повышению правовой культуры избирателей и участников избирательного процесса в 2005 году // Вестник Центральной избирательной комиссии Российской Федерации. – 2006. – № 9. – С. 121–127.
135. О местных и региональных выборах в Украине, наблюдение за которыми проводилось 26 марта 2006 г.: рекомендация Конгресса местной и региональной власти ПАСЕ № 192 (2006)

- от 1 июня 2006 года // Вісник Центральної виборчої комісії. – 2006. – № 3 (5). – С. 82–83.
136. О Научно-методическом совете при Центральной избирательной комиссии Российской Федерации: положение утверждённое постановлением Центральной избирательной комиссии Российской Федерации от 28 февраля 2006 года № 172/1110-4 // Офіційний веб-сайт Центральної виборчої комісії Російської Федерації. – Режим доступу : <www.cikrf.ru>.
137. О Федеральной целевой программе повышения правовой культуры избирателей и организаторов выборов в Российской Федерации: указ Президента Российской Федерации № 228 от 28 февраля 1995 г. // Собрание законодательства РФ. – 1995. – № 10. – С. 862.
138. О Центральной избирательной комиссии Республики Узбекистан: закон Республики Узбекистан от 30 апреля 1998 года № 613–II [Электронный ресурс] // Режим доступу: <www.lex.uz/Pages/GetAct.aspx?lact_id=9012>.
139. О Центральной комиссии по выборам и проведению референдумов в Туркменистане: закон Туркменистана от 30 апреля 1999 года №353-I [Электронный ресурс] // Режим доступу: <www.base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=5209>.
140. О Центральной комиссии Республики Беларусь по выборам и проведению республиканских референдумов: закон Республики Беларусь от 30 апреля 1998 года [Электронный ресурс] // Офіційний веб-сайт Центральної комісії Республіки Білорусії по виборам і проведенню Республіканських референдумів. – Режим доступу: <www.rec.gov.by>.
141. Об основных гарантиях избирательных прав и права на участие в референдуме граждан Российской Федерации Федеральный закон РФ от 5 сентября 1997 года [Электронный ресурс] // Режим доступу: <www.democracy.ru/library/laws/federal/bglaw/index.htmlhtm>.
142. Органи державної влади в Україні: структура, функції та перспективи розвитку: [навч. посіб.] / [Нижник Н. Р., Дубенко С. Д., Плахотнюк Н. Г. та ін.]; за заг. ред. Н. Р. Нижник. – К. : НІЧЛАВА, 2003. – 288 с.
143. Основні статистичні відомості виборчого процесу 2006 року // Вісник Центральної виборчої комісії України. – 2006. – № 2 (4). – С. 24–26.
144. Петров А.А. Принципы избирательного права в решениях Конституционного Суда Российской Федерации [Электронный

- ресурс] / А.А. Петров // Академический юридический журнал. – 2001. – 3 (5). – Режим доступа: <www.advo.irk.ru>.
145. Плетнев Н. Т. Статус территориальных избирательных комиссий, порядок и практика их формирования в Белградской области / Н. Т. Плетнев // Журнал о выборах. – 2006. – № 5. – С. 41–44.
 146. Полное собрание законов Российской империи. Собр. III. Т. XXV. Отд. 1-е. – СПб., 1908. – Ст. 26662. – С. 645–651.
 147. Постников А. Е. Избирательное право России / Александр Евгеньевич Постников. – М. : Инфра-М–Норма, 1996. – 224 с.
 148. Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів : закон України від 6 квітня 2004 р. № 1667-IV (втратив чинність на підставі Закону № 2487-VI від 10 липня 2010 року) // Відомості Верховної Ради. – 2004. – № 30–31. – Ст. 382; 2005. – № 35–36. – Ст. 446; 2006. – № 5–6. – Ст. 75; 2006. – № 10–11. – Ст. 97; 2006. – № 10–11. – Ст. 98; 2006. – № 33. – Ст. 484; 2007. – № 13. – Ст. 134.
 149. Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів : закон України від 10 липня 2010 р. № 2487-V // Відомості Верховної Ради. – 2010. – № 35, 35–36. – Ст. 1220, Ст. 491.
 150. Про вибори депутатів і голів сільських, селищних, районних, міських, районних у містах, обласних Рад : закон України від 24 лютого 1994 року № 3996-XII (втратив чинність на підставі Закону № 14/98-ВР від 14 січня 1998 року) // Відомості Верховної Ради. – 1994. – № 8. – Ст. 38.
 151. Про вибори народних депутатів України : закон України від 17 листопада 2011 року № 4061-VI // Офіційний вісник України. – 2011. – № 97. – Ст. 16.
 152. Про вибори народних депутатів України : закон України від 18 жовтня 2001 року № 2766-III (втратив чинність на підставі Закону № 2777-IV (2777-15) від 7 липня 2005 року) // Відомості Верховної Ради. – 2001. – № 51–52. – Ст. 265.
 153. Про вибори народних депутатів України : закон України від 24 вересня 1997 року № 541/97-ВР (втратив чинність на підставі Закону № 2766-III (2766-14) від 18 жовтня 2001 року) // Відомості Верховної Ради. – 1997. – № 43. – Ст. 280.
 154. Про вибори народних депутатів України : закон України від 25 березня 2004 р. № 1665-IV (втратив чинність на підставі Закону № 4061-VI від 17 листопада 2011 року) // Відомості Верховної Ради. – 2004. – № 27–28. – Ст. 366; 2006. – № 33. – Ст. 285.

155. Про вибори народних депутатів України: закон України (втратив чинність на підставі Закону № 541/97-ВР від 24 вересня 1997 року) // Відомості Верховної Ради. – 1993. – № 48. – Ст. 455.
156. Про вибори народних депутатів Української РСР : закон Української Радянської Соціалістичної Республіки від 27 жовтня 1989 р. № 8304-XI (втратив чинність на підставі Закону № 3623-XII від 18 листопада 1993 року) // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1989. – № 45. – Ст. 627.
157. Про вибори Президента України : закон України (втратив чинність на підставі Закону № 474-XIV від 5 березня 1999 року) // Відомості Верховної Ради. – 1991. – № 33. – Ст. 448.
158. Про вибори Президента України : закон України від 5 березня 1999 р. № 474-XV // Відомості Верховної Ради. – 1999. – №14. – Ст. 81; 1999. – №28. – Ст. 237; 1999. – №44. – Ст. 387; 2001. – №9. – Ст. 38; 2003. – №27. – Ст. 209; 2003. – №30. – Ст. 247; 2004. – № 20–21. – Ст.291; 2009. – № 36–37. – ст. 511; 2009. – № 50. – ст.754; 2010. – № 13. – Ст. 127.
159. Про вибори районних (міських) народних судів Української РСР : закон УРСР від 5 червня 1981 р. № 2023-X // Відомості Верховної Ради. – 1981. – № 24. – Ст. 358.
160. Про Державний реєстр виборців : закон України від 22 лютого 2007 р. № 698-V // Офіційний вісник України. – 2007. – № 20. – С. 7.
161. Про Державну прикордонну службу України : закон України від 3 квітня 2003 року № 661-IV // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 27. – Ст. 208; 2005. – № 17. – № 18–19. – Ст. 267.
162. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб підприємців : закон України від 15 травня 2003 р. № 755-IV // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 31–32. – Ст. 263; 2005. – № 32. – Ст. 421.
163. Про державну службу : закону України від 16 грудня 1993 року № 3723-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 52. – Ст. 490.
164. Про Державну службу статистики України : указ Президента України 6 квітня 2011 року № 396/2011 // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України – Режим доступу : <www.rada.gov.ua>.
165. Про дострокове припинення повноважень членів Центральної виборчої комісії : постанова Верховної Ради України від 8 грудня 2004 року № 2224-IV [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <www.rada.gov.ua>.

166. Про закріплення членів Центральної виборчої комісії за Автономною Республікою Крим, областями, містами Києвом та Севастополем : постанова Центральної виборчої комісії від 25 червня 2007 року № 49 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <www.rada.gov.ua>.
167. Про затвердження Інструкції з організації роботи органів державного пожежного нагляду: наказ Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків чорнобильської катастрофи від 6 лютого 2006 року № 59 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <www.rada.gov.ua>.
168. Про затвердження Порядку оплати праці членів виборчих комісій з виборів Президента України: постанова Центральної виборчої комісії від 2 грудня 2009 № 409 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <www.rada.gov.ua>.
169. Про затвердження Регламенту Центральної виборчої комісії: постанова Центральної виборчої комісії від 26 квітня 2005 року № 72 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <www.rada.gov.ua>.
170. Про Кабінет Міністрів України: закон України від 7 жовтня 2010 року № 2591-VI // Відомості Верховної Ради. – 2011. – № 9. – Ст. 58.
171. Про Конституційний Суд України: закон України від 16 жовтня 1996 р. № 422/96-ВР // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 49. – Ст. 272.
172. Про Концепцію підвищення правової культури учасників виборчого процесу та референдумів в Україні: указ Президента України від 8 грудня 2000 року № 1322/2000 комісій [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <www.rada.gov.ua>.
173. Про Методичні рекомендації з питань порядку утворення закордонних виборчих дільниць, дільничних виборчих комісій закордонних виборчих дільниць, складання та уточнення списку виборців на закордонних виборчих дільницях : постанова Центральної виборчої комісії від 27 серпня 2004 року № 415 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <www.rada.gov.ua>.
174. Про Методичні рекомендації з питань утворення звичайних та спеціальних виборчих дільниць з виборів Президента України 31 жовтня 2004 року : постанова Центральної виборчої комісії

- від 31 серпня 2004 року № 432 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <www.rada.gov.ua>.
175. Про Методичні рекомендації щодо порядку складання списку виборців для проведення голосування на звичайних та спеціальних виборчих дільницях по виборах Президента України 31 жовтня 2004 року : постанова Центральної виборчої комісії від 8 липня 2004 р. № 155 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <www.rada.gov.ua>.
176. Про місцеві державні адміністрації : закон України від 9 квітня 1999 р. № 586-XIV // Відомості Верховної Ради. – 1999. – № 20–21. – Ст. 190; 2005. – № 17, 18–19. – Ст. 267.
177. Про Науково-консультативну раду при Центральній виборчій комісії : постанова Центральної виборчої комісії від 27.01.99 № 3 (втратила чинність на підставі Постанови Центральної виборчої комісії № 43 від 17.06.2008) [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <www.rada.gov.ua>.
178. Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення : закон України від 23 вересня 1997 р. № 538/97-ВР // Відомості Верховної Ради. – 1997. – № 48. – Ст. 296; 1998. – № 45. – Ст. 272; 1999. – № 41. – Ст. 373; 2000. – № 32. – Ст. 257; 2002. – № 2. – Ст. 5; 2003. – № 30. – Ст. 247; 2005. – № 16. – Ст. 265; 2006. – № 18. – Ст. 155.
179. Про органи управління виборчим процесом: проект закону України № 3433 від 22.04.2003 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <www.rada.gov.ua>.
180. Про перелік напрямів та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями : постанову Кабінету Міністрів України від 24 травня 1997 р. № 507 (зі змінами станом на 26 листопада 2007 року) [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <www.rada.gov.ua>.
181. Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України шостого скликання : постанова Верховної Ради України від 4 грудня 2007 року № 4-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 51. – Ст. 533.
182. Про Положення про Секретаріат Центральної виборчої комісії: постанова Центральної виборчої комісії від 26.04.2005 № 73

- [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <www.rada.gov.ua>.
183. Про попередню підготовку членів виборчих комісій : проект Закону України № 2787 від 18 липня 2008 року [Електронний ресурс] // Офіційний веб сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <www.rada.gov.ua>.
 184. Про Порядок залучення спеціалістів, експертів і технічних працівників для організаційного, правового, технічного забезпечення здійснення повноважень виборчих комісій на час підготовки та проведення виборів Президента України, народних депутатів України : постанова Центральної виборчої комісії від 23 жовтня 2009 року № 189 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <www.rada.gov.ua>.
 185. Про Порядок залучення спеціалістів, експертів і технічних працівників для організаційного, правового, технічного забезпечення здійснення повноважень виборчих комісій на час підготовки та проведення виборів народних депутатів України : постанова Центральної виборчої комісії від 20 січня 2006 року № 250 (втратила чинність на підставі Постанови Центральної виборчої комісії № 189 від 23.10.2009) [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <www.rada.gov.ua>.
 186. Про призначення на посади членів Центральної виборчої комісії : постанова Верховної Ради України від 3 грудня 1997 року № 676/97-ВР [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <www.rada.gov.ua>.
 187. Про призначення на посади членів Центральної виборчої комісії : постанова Верховної Ради України від 8 грудня 2004 року № 2225-IV [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <www.rada.gov.ua>.
 188. Про призначення на посади членів Центральної виборчої комісії : постанова Верховної Ради України від 12 листопада 1997 року № 629/97-ВР [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <www.rada.gov.ua>.
 189. Про призначення на посади членів Центральної виборчої комісії : постанова Верховної Ради України від 1 червня 2007 року № 1121-V [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <www.rada.gov.ua>.
 190. Про призначення на посади членів Центральної виборчої комісії : постанова Верховної Ради України від 5 листопада 1997

- року № 616/97-ВР [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <www.rada.gov.ua>.
191. Про припинення повноважень членів Центральної виборчої комісії : постанова Верховної Ради України від 17 лютого 2004 року № 1472-IV [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <www.rada.gov.ua>.
 192. Про Рахункову палату України: закон України від 11 липня 1996 р. № 315/96-ВР // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 43. – Ст. 212.
 193. Про службу в органах місцевого самоврядування : Закон України від 7 червня 2001 р. № 2493-III // Відомості Верховної Ради. – 2001. – № 33. – Ст. 175; 2005. – № 2. – Ст. 32; 2005. – № 4. – Ст. 90; 2005. – № 9. – Ст. 177; 2006. – № 1. – Ст. 18.
 194. Про Службу розпорядника Державного реєстру виборців : постанова Центральної виборчої комісії від 26 травня 2007 року № 34 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <www.rada.gov.ua>.
 195. Про структуру і чисельність Секретаріату, патронатної служби, Служби розпорядника Державного реєстру виборців та автогосподарства Центральної виборчої комісії : постанова Центральної виборчої комісії від 17 грудня 2007 № 568 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <www.rada.gov.ua>.
 196. Про Типову програму навчання членів виборчих комісій, комісій з референдуму та осіб, які залучаються до роботи в комісіях : постанова Центральної виборчої комісії від 21 листопада 2008 року № 65 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <www.rada.gov.ua>.
 197. Про умови оплати праці членів виборчих комісій: постанова Кабінету Міністрів України від 28 липня 2004 року № 966 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <www.rada.gov.ua>.
 198. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини : закон України від 23 грудня 1997 р. № 776/97-ВР // Відомості Верховної Ради. – 1998. – №20. – Ст. 99.
 199. Про форми подань до складу виборчих комісій з підготовки та проведення виборів Президента України 17 січня 2010 року: постанов Центральної виборчої комісії від 19.10.2009 № 164 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <www.rada.gov.ua>.
 200. Про Центральну виборчу комісію : закон України від 17 грудня 1997 року № 733/97-ВР (втратив чинність на підставі закону №

- 1932-IV від 30.06.2004) // Відомості Верховної Ради. – 1998. – № 5. – Ст. 17.
201. Про Центральну виборчу комісію : закон України від 30 червня 2004 р. № 1932-IV // Відомості Верховної Ради. – 2004. – №36. – Ст. 448; 2005. – №35 –36. – Ст. 446; 2007 – № 13. – Ст. 134; 2007. – № 20 – Ст.282; 2007. – № 28. – Ст. 382; 2008. – № 5–6, № 7–8. – Ст.78; 2010. – № 35–36. – ст.491.
202. Про Центральну виборчу комісію : закон України від 30 червня 2004 р. № 1932-IV // Відомості Верховної Ради. – 2004. – №36. – Ст. 448; 2005. – №35 –36. – Ст. 446; 2007 – № 13. – Ст. 134; 2007. – № 20 – Ст.282; 2007. – № 28. – Ст. 382; 2008. – № 5–6, № 7–8. – Ст.78; 2010. – № 35–36. – ст.491.
203. Проект Закону України “Бачинський Я. Навчання членів виборчих комісій: практичний досвід / Я. Бачинський // Вісник Центральної виборчої комісії. – 2006. – № 3 (5). – С. 38–43.
204. Райковський Б. Організація роботи виборчих комісій спеціальних виборчих дільниць / Б. Райковський // Вісник Центральної виборчої комісії. – 2006. – № 1 (3). – С. 22–23.
205. Регламент Конституційного Суду України від 5 березня 1997 року із змінами внесеними рішенням Конституційного Суду України № 6-р/2003 від 26.11.2003 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <www.rada.gov.ua>.
206. Рішення Конституційного Суду України № 15-рп/2002 від 9 липня 2002 року [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України – Режим доступу : <www.rada.gov.ua>.
207. Рішення Конституційного Суду України № 26-рп/2009 від 19 жовтня 2009 року [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <www.rada.gov.ua>.
208. Руппель А. Х. Принципы избирательного права как критерий демократичности избирательных систем. Автореферат дис. ... канд. юрид. наук. – М., 1993. – 20 с.
209. Савков А. П. Выборчий процес: проблеми створення та діяльності виборчих комісій [Електронний ресурс] / А. П. Савков // Теоретичні та практичні питання державотворення. – Випуск № 2. – Режим доступу : <www.library.oridu.odessa.ua>.
210. Савков А. П. Державне управління виборчим процесом в Україні: теоретико-методологічні засади. Автореферат дис. ... канд. юрид. наук. – К., 2010. – 36 с.

211. Самсін І. Л. Судовий розгляд справ про вибори (продовження) / І.Л. Самсін // Вибори та демократія. – 2007. – № 1 (11). – С. 5–24.
212. Селіванов А. Публічна влада та забезпечення прав і свобод громадян в судовій адміністративній юрисдикції (проблеми теорії та практики) / А. Селіванов // Вибори та демократія. – 2006. – 2(8). – С. 36.
213. Сенктон Е. Системи міського управління / Ендрю Сенктон. – Харків : Центр освітніх ініціатив, 2001. – 93 с.
214. Сergyо́гін В. О. Конституційний принцип гласності у діяльності органів державної влади України: дис... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Університет внутрішніх справ МВС України. - Х., 1998. – 192 с.
215. Сergyо́гіна С. Г. Теоретично-правові та організаційні засади функціонування інституту президентства в Україні [Текст] : монографія / С. Г. Сergyо́гіна; Відп. ред. Ю. М. Тодика. – Х. : Ксілон, 2001. – 278 с.
216. Скаун О. Ф. Теория государства и права: [учебник] / Ольга Федоровна Скаун. – Харьков: Консум; Ун-т внутр. дел, 2000. – 703 с.
217. Смокович М. Окремі аспекти процесуальних особливостей судового розгляду виборчих спорів. II / М. Смокович, С. Кальченко // Вибори та демократія. – 2008. – №1 (15). – С. 5–12.
218. Совгиря О. В. Правовий статус парламентської опозиції (порівняльно-правовий аналіз): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 “Конституційне право” / О. В. Совгиря. – Київ, 2005. – 16 с.
219. Совгиря О. В. Правовий статус парламентської опозиції [навч. посіб.] / О. В. Совгиря. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 264 с.
220. Современные избирательные системы. Вып. 1: Великобритания, Канада, Мексика, Польша / Д. В. Лафитский, Н. М. Касаткина, А. Г. Орлов, Н. Ю. Трещетенкова. – М. : РЦОИТ: Норма, 2006. – 496 с.
221. Современные избирательные системы. Вып. 2: Аргентина, Германия, Швеция / [А. Г. Орлов, Ю. И. Лейбо, И. А. Ракитская; науч. ред. Ю. А. Веденеев, В. И.]. М. : РЦОИТ: Норма, 2007. – 320 с.
222. Современные избирательные системы. Вып. 3: Испания, США, Финляндия, Япония / А. Г. Орлов, В. И. Лафитский, И. А. Ракитская, Т. О. Кузнецова; Науч. ред. А. В. Иванченко, В. И.

- Лафитский. – М. : РЦОИТ: Типография «Новости», 2009. – 448 с.
223. Созыкина А. А. Информационно разъяснительная функция избирательных комиссий / А. А. Созыкина // Журнал о выборах. – 2006. – №5. – С. 35–40.
224. Соколов А. В. Муниципальные выборы в Ярославской области: выводы, тенденции, закономерности / А. В. Соколов // Журнал о выборах. – 2007. – № 2. – С. 24–27.
225. Спільний висновок Венеціанської комісії ОБСЄ/БДПЛ щодо закону “Про внесення змін до деяких законодавчих актів з питань виборів Президента України” від 8–10 жовтня 2009 року [Електронний ресурс] // Офіційний веб сай ОБСЄ. – Режим доступу: <www.osce.org/documents/odihr/2009/10/40858_uk.pdf>.
226. Ставнійчук М. І. Вдосконалення законодавства про вибори Президента України / М. І. Ставнійчук // Право України. – 2003. – №12. – С. 11–19.
227. Ставнійчук М. І. Виборчі комісії як органи управління виборчим процесом / М. І. Ставнійчук // Вісник Центральної виборчої комісії. – 2006. – № 1 (3). – С. 14–17.
228. Станских С. Н. “Избирательная власть” как ветвь государственной власти: к постановке проблемы / С. Н. Станских // Конституционное и муниципальное право. – 2004. – №1. – С. 16–20.
229. Стешенко Т. В. Виборчі комісії: правовий статус і організація роботи: дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.02. / Стешенко Тетяна Віталіївна. – Х., 2000. – 163 с.
230. Стешенко Т. В. Правовий статус, система і організація роботи виборчих комісій: [монографія] / Тетяна Віталіївна Стешенко. – Харків: СПД ФО Вапнярчук Н.М., 2006. – 208 с.
231. Стешенко Т. В. Правовий статус, система і організація роботи виборчих комісій: [монографія] / Тетяна Віталіївна Стешенко. – Харків : СПД ФО Вапнярчук Н.М., 2006. – 208 с.
232. Стешенко Т. В. Юридическая природа избирательных комиссий / Т. В. Стешенко // Бизнес Информ. – 1998. – №23. – 24. – С. 19–22.
233. Теория государства и права: [курс лекций] / [Байтин М. И., Григорьев Ф. А., Зайцев И. М. и др.] / под. ред. Н. И. Матузова и А. В. Малько. – М.: Юрист, 1997. – 671 с.
234. Тимошенко І. Діяльність виборчих комісій щодо захисту виборчих прав громадян України: проблеми ефективності /

- І. Тимошенко // Вісник Центральної виборчої комісії. – 2006. – № 4 (6). – С. 54–59.
235. Тимошенко Ю. В. Ми не опозиція, ми – альтернатива нинішній владі / Ю. В. Тимошенко // Національна безпека і оборона. – 2002. – №7 (31). – С. 51.
236. Тимчасовий Регламент Верховної Ради України від 8 квітня 2008 року № 247-VI [Електронний ресурс] // Офіційний веб сайт Верховної Ради України. – Редим доступу: <www.rada.gov.ua>.
237. Тодыка Ю. Н. Выборы органов местного самоуправления: конституционно-правовой аспект / Ю. Н. Тодыка, В. Д. Яворский. – Х. : Факт, 1998. – 160 с.
238. Україна. Вибори – 98: Досвід. Проблеми. Перспективи. Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (доповіді, виступи, рекомендації) / Центральна виборча комісія. М. М. Рябець (голов.ред.) та ін. – Київ, 1999. – 232 с.
239. Усенко-Чорна Ж. Організація роботи виборчих комісій зі списком виборців на виборчих дільницях / Ж. Усенко-Чорна // Вісник Центральної виборчої комісії. – 2006. – № 1 (3). – С. 17–19.
240. Фетеску І. А. Шляхи вдосконалення механізмів державного управління електоральним процесом в Україні: автореф. дис. на здобуття ступеня канд. держ. управ.: спец. 25.00.02 “Механізми державного управління” / І. А. Фетеску. – Одеса, 2008. – 20 с.
241. Філоненко С. Судовий контроль за виборчим процесом [Електронний ресурс] // Офіційний сайт журналу ВРУ “Вісн”. – Режим доступу: <www.viche.info>.
242. Чаплицки К. Взаимодействие избирательных органов с органами охраны общественности и общественного порядка / К. Чаплицки // Вісник Центральної виборчої комісії. – 2008. – № 3. – С. 44–45.
243. Чичерин Б. Н. Курс государственной науки. Часть 1 : Общее государственное право / Борис Николаевич Чичерин. – М. : Типо-литогр. т-ва И. Н. Кушнерев и К°, 1894. – 483 с.
244. Швець Ю. В. Правовий статус членів Центральної виборчої комісії [Електронний ресурс] / Ю. В. Швець // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2011. – № 55. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vkhnuvs/2011_55/55/42.pdf>.
245. Швець Ю. В. Склад та порядок формування центральної виборчої комісії [Електронний ресурс] / Ю. В. Швець // Право і

- безпека. – 2011. – 4 (41). – Режим доступу : www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pib/2011_4/PB-4/PB-4_7.pdf.
246. Штурнев А. Е. Принципы конституционно-правовой ответственности за избирательные правонарушения [Електронний ресурс] / А. Е. Штурнев // Академический юридический журнал. – 2003. – 1 (11). – Режим доступу : www.advo.irk.ru.
247. Юридична енциклопедія : в 6 т. / Редкол. : Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. – К. : “Укр. енцикл.”, 2003. – Т. 5: П–С. – 736 с.
248. Юридична енциклопедія : в 6 т. / Редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К. : “Укр. енцикл.”, 1998. – Т. 3: К–М. – 2001. – 792.
249. Юридична енциклопедія : в 6 т. / Редкол. : Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. – К. : “Укр. енцикл.”, 1998. – Т. 1: А–Г. – 672 с.
250. Юридична енциклопедія : в 6 т. / Редкол. : Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. – К. : “Укр. енцикл.”, 2004. – Т. 6: Т–Я. – 768 с.
251. Юридична енциклопедія: в 6 т. [Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.]. – К. : “Укр. енцикл.”, т. 4: Н–П. – 2002. – 720 с.
252. Янюк Н. Вибірчі спори як предмет судового розгляду: окремі проблеми теорії та практики / Н. Янюк // Вісник Львівського ун-ту. – Серія юридична. – 2008. – № 47. – С. 98.
253. Ярмаш О. Н. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні : [навч. посіб.] / О. Н. Ярмаш, В. О. Сergygin. – Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. – 672 с.